

Marerosi – od uličnih bandi do transnacionalnih kriminalnih organizacija

Lidija Kos-Stanišić

Države Sjevernog trokuta, El Salvador, Honduras i Gvatemala, trenutno su najnasilnije države svijeta izvan aktivnih ratnih zona

Države Sjevernog trokuta, El Salvador, Honduras i Gvatemala, trenutno su najnasilnije države svijeta izvan aktivnih ratnih zona. Stopa smrtnosti znatno je viša nego tijekom građanskih ratova koji su osamdesetih godina 20. stoljeća potresali regiju. U Hondurasu je 2010. godine na 100.000 stanovnika bilo 77, u El Salvadoru 66, a u Gvatemali 50 ubijenih.¹ Nositelji nasilja, a ujedno i izazivači stabilnosti demokracija u podregiji, jesu organizacije koje se bave transnacionalnim organiziranim kriminalom, to jest trgovanjem drogama, oružjem i ljudima te pranjem nelegalnim aktivnostima stečenog novca. Među njima se nalaze i bande poznate pod nazivom *mare (maras)*. Ističu se *Mara Salvatrucha 13* (MS ili MS-13) i *Barrio 18* (M-18) koje čine mladi u dobi od osam do 35 godina koji su se priklonili kriminalnom načinu života. Pretpostavlja se da je 2009. bilo 36.000 pripadnika *mara* u Hondurasu, 10.500 u El Salvadoru i 14.000 u Gvatemali.²

Prva i druga generacija *maras*

Brojni su razlozi zbog kojih mladi u Srednjoj Americi, osobito u državama Sjevernog trokuta, pristupaju *marama*: siromaštvo, društvena marginalizacija, slabo i nedovoljno obrazovanje, disfunkcionalne obitelji, ubrzana i neplanirana urbanizacija te kultura sklona nasilju. Članovi *mara, marerosi*, mladi su ljudi koji su se zbog nedostatka drugih mogućnosti za život umnogome bili prisiljeni priključiti *marama* i koristiti nasilje da bi preživjeli. Oni su proizvod viktimizacije kojoj su bili izloženi od najranije mladosti, ali i društvene i političke ravnodušnosti zemalja u kojima su živjeli.

Lidija Kos-Stanišić, izvanredna profesorica međunarodnih političkih odnosa i komparativne politike na Fakultetu političkih znanosti. Stručnjakinja za Latinsku Ameriku. E-pošta: likos@fpzg.hr

Mare su nastale osamdesetih godina kada je tijekom srednjoameričkog konflikta oko milijun stanovnika El Salvadora i Gvatemale legalno ili ilegalno emigriralo u SAD.³ Djeca srednjoameričkih imigranata, odrastajući u neprijateljskom okruženju Los Angelesa i često zanemarena od roditelja koji su se borili da u novoj sredini prežive, našla su se u nezavidnom položaju, pa im je pristupanje bandi davalo osjećaj pripadnosti, identiteta i podrške. Prvo su se priključivali postojećim meksičkim bandama,

Mare su nastale osamdesetih godina kada je tijekom srednjoameričkog konflikta oko milijun stanovnika El Salvadora i Gvatemale legalno ili ilegalno emigriralo u SAD

kao što je *Barrio 18*, a kako je rastao broj imigranata iz Srednje Amerike, počeli su osnivati vlastite bande. Najpoznatija je *Mara Salvatrucha* čiji su osnivači podrijetlom iz El Salvadora. Bande su se bavile kriminalnim aktivnostima i koristile su nasilje, što je uzrokovalo značajno povećanje stope kriminala i nesigurnosti. Savezna država Kalifornija odgovorila je 1994. protuimigracijskim zakonodavstvom, a 1996. kazneno je gonjenje prerاسlo u deportacijsku politiku. U matične države deportirani su ilegalni imigranti, među kojima je bio i znatan broj *marerosa* s kriminalnim dosjeima. Sredinom devedesetih godina Sjedinjene Države su tijekom samo tri godine deportirale 150.000, a od 1998. do 2005. još 46.000 pripadnika *mara*.

Bande su postojale u državama Sjevernog trokuta i prije nego što su se izbjeglice počele vraćati kući, odnosno i prije no što su Sjedinjene Države počele deportirati. No deportacije su uvelike pridonijele rekonfiguraciji *mara*. Odrasli u kulturi Sjedinjenih Država, *marerosi*, koji su često loše govorili španjolski, sa sobom su donijeli iskustvo članstva u *mari* i njihove podkulture: odjeću, tetovaže na vidljivim dijelovima tijela, uključujući i glavu, te znakovni jezik i način komunikacije. Američku podkulturu *mara* počele su prihvaćati i domaće bande te su se postupno stapali identiteti domaćih i američkih *mara*. Stvorene su federacije *mara* M-18 i MS koje se sastoje od klika (*clikas*) koje kontroliraju određene gradske četvrti i međusobno su relativno neovisne, premda se povremeno sastaju.

Države Sjevernog trokuta prolazile su devedesetih godina mučnu tranziciju iz autoritarnih u demokratske političke poretke. Nije više bilo vladavine vojske i paravojnih vodova smrti, te su se građani napokon trebali osjećati sigurno. No vojno i paravojno nasilje zamijenjeno je kriminalnim. Velikom broju demobiliziranih ratnika koji se nisu uspjeli integrirati u društvo, te su se počeli baviti kriminalnim aktivnostima, pridružili su se deportirani *mareros*. Na početku *mare* su rasle u sjeni ignoriranja od strane vlade i državnih socijalnih i sigurnosnih institucija koje su ih smatrale neželjenom posljedicom oružanih sukoba i sveprisutnog nasilja i nesigurnosti. Kada su shvatile da ih ne mogu ignorirati, države Sjevernog trokuta primijenile su po-

broj 10 - lipanj 2012.

četkom 21. stoljeća politiku čvrste ruke (*mano dura*). Ujedno, odgovaralo im je da *mare* budu dežurni krivci za problem nasilja koje je vladalo u tim državama. Budući da su ih smatrali sigurnosnim a ne društvenim problemom, problematikom *mara* bavili su se policija i snage sigurnosti, a ne društvene institucije. "Antimara politika" uvedena je 2001. u El Salvadoru i Hondurasu, a 2005. prihvatila ju je i Gvatemala. Politika *mano dura*, koja se provodila u državama Sjevernog trokuta od 2001. do 2006, vodila je masovnim uhićenjima i zatvaranju članova *mara*, ali je i omogućila da se *mare* u zatvoru reorganiziraju i restrukturiraju. Kako ne bi bilo nasilja među članovima različitih *mara*, zatvorske kazne su služili u odvojenim zatvorima, što im je omogućilo bolju komunikaciju i stvaranje organizacijske strukture i unutar zatvora i u vanjskom svijetu, te priznavanje statusa vođa istaknutim pojedincima. *Mare* su se iz uličnih pretvorili u zatvorske bande, a zatvori su postali kolijevka nove generacije "usavršenih" *mara* u kojima je stalno zasjedala skupština MS i M18 i svoje odluke odašiljala u vanjski svijet. Osim vođe *palabera*, ustanovljena je i dužnost *media-palabra* čija je zadaća provoditi odluke u vanjskom svijetu, te dužnosti blagajnika, organizatora i vojnika-misionara koji treba izvršiti određenu misiju. Već 2005. *mare* su postale prave kriminalne organizacije kojima je glavni cilj bilo upravljanje kriminalnim djelatnostima koje donose ekonomske koristi, a prestale su biti bande kojima je primarni motiv bilo puko preživljavanje članova. Nasilje se nije koristilo samo protiv članova suparničke bande nego i protiv građana i institucija koje su doživljavane kao prijetnja njihovom opstanku. *Mare* su kršitelji temeljnih ljudskih prava, a osobito su ugroženi siromašni građani koji nemaju sredstava da angažiraju privatne zaštitare, kao što čine bogati, nego trpe nasilje i zastrašivanje. Najunosniji je posao *mara* reketarenje, to jest iznuđivanje "zaštite" sitnih poduzetnika, osobito vozača i konduktera autobusa.⁴

Treća generacija *mara*

José M. Cruz (2009) razlikuje tri stupnja konfiguriranja *mara* u urbanome i regionalnom prostoru Srednje Amerike, koji uzrokuju promjenu "prostornih" odnosa. Prvi stupanj vezuje se za razdoblje formiranja bandi kako u Srednjoj Americi tako i u Los Angelesu, a aktivnosti *mara* bile su vezane za neku gradsku četvrt ili ulicu gdje su oblikovale društvene odnose. Nisu kontrolirali cijele gradove, a nasilje koje su primjenjivali bilo je također kvartovsko. Migracije su utjecale na to da su na drugom stupanju bande prešle granice kvartova. Počele su kontrolirati manje gradove i predgrađa velikih gradova, a nasilje su koristili kako bi branili vlastite feude i identitet. Tako je došlo do temeljite promjene u dinamici nasilja koje je sada moglo izbiti bilo gdje unutar nacionalnih granica. Agresija više nije bila vezana za određeni teritorij jer je teritorij cijele države mogao biti pozornica obračuna *mara*, što je silno povećalo osjećaj straha i nesigurnosti građana. Na trećem stupnju *mare* su prešle granice država i postale su transnacionalne kriminalne organizacije. Budući da je politika deportiranja još na snazi, u države Sjevernog trokuta godišnje dođe, osim domaćih, i nekoliko tisuća stranih kriminalaca.

Mare predstavljaju izazov državnim institucijama i vladavini prava u državama u kojima djeluju. Te ih država smatraju pak primarnom prijetnjom ne samo javnoj, nego nacionalnoj i regionalnoj sigurnosti. Utjecaj transnacionalnih *mara* je dvojak. Na društvenom planu, nasiljem koje primjenjuju krše ljudska prava i utječu na osjećaj nesigurnosti građana, koju često pothranjuju mediji i državni dužnosnici kako bi opravdali represivnu "*anti-mara* politiku". Na političkom su planu uzrokovali to da su tranzicijske demokracije Sjevernog trokuta bile prisiljene ponovno posegnuti za represivnom politikom, a to je vodilo povratku vojske na političku pozornicu. Budući da građani policiju smatraju korumpiranom i nepouzdanom, problemom unutarnje nesigurnosti opet se počela baviti vojska. Prihvatanje tvrdolinijaške politike u borbi protiv *mara* u državama s krajnje slabim institucijama i dugom poviješću autoritarizma ne pogoduje demokratskoj politici zaštite ljudskih prava. Uključivanjem vojske u nadzor i kontrolu kriminala, te izravnim upletanjem različitih američkih vladinih agencija u regionalnu politiku i operacije protiv *mara* krše se temeljna ljudska prava. Ujedno, represivna regionalna politika protiv *mara* u kombinaciji s američkom deportacijskom politikom vodi k povećanju stupnja organiziranog kriminala i njegovu recikliranju. Eksperimentiralo se i s politikom socijalne osjetljivosti *mano amigo*, ali kako je ona dala slabe rezultate, vlade država Sjevernog trokuta vratile su se provjerenj politici *mano dura*.

Zatvaranjem karipskog koridora i agresivnim kontranarkotičkim aktivnostima meksičke vlade, Srednja Amerika postala je glavni tranzitni pravac kojim se krijumčari kokain iz Južne Amerike u SAD. Prema procjenama vlade SAD-a, godine 2006. samo 42 posto kokaina iz Južne Amerike prolazio je kroz Srednju Ameriku, a 2011. čak je 90-95 posto kokaina, navodno vrijednoga 38 milijarda dolara, prošlo Srednjom Amerikom. Steven Dudley (2010:19-24) navodi kako su u *narkotrafiking* u sve tri države Sjevernog trokuta uključene i *mare*. *Mare* ugrožavaju sigurnost, ali je netočna pretpostavka da su one u epicentru nasilja u regiji. Jednako su netočne i tvrdnje da *mare*

Meksički narkokarteli koriste ih za jednokratne poslove plaćenih ubojstava, zastrašivanja protivnika i vladinih snaga te osiguravanje i prijenos pošiljki droge

igraju značajnu ulogu u *narkotrafikingu*. Naime, one su samo jedan od mnogo lokalnih distributera droga, a *narkotrafikanti* (meksički karteli i lokalni transporter) koriste ih kao plaćene ubojice. *Mare* nisu dovoljno ni pouzdane ni disciplinirane, a budući da privlače medijsku pozornost i pozornost snaga reda i sigurnosti, sklapanje savezništva s njima predstavlja znatan rizik. *Mare* se najčešće bave iznuđivanjem, otimicama, krijumčarenjem i trgovanje ljudima, drogom, automobilima i oružjem.

Ne postoje dokazi da su *mare* u Gvatemali bilo kako organski povezane s kartelima, budući da oni operiraju u prašumama Petena na sjeveru države u kojima nema *mara*. U Hondurasu, koji danas ima najveći broj *marerosa* i apsolutno i po glavi stanovnika, veze su nešto snažnije. Meksički narkokarteli koriste ih za jednokratne poslove plaćenih ubojstava, zastrašivanja protivnika i vladinih snaga te osiguravanje i prijenos pošiljki droge. *Mare* kontroliraju lokalnu distribuciju i dilanje marihuane i kokaina, a prihodi od dilanja čine, nakon prihoda od reketarenja, najvažniji izvor sredstava. Narkokarteli i *mare* najpovezaniji su u El Salvadoru, spiritualnoj domovini *mara*. Glavna im je aktivnost zaštita pošiljaka kokaina u tranzitu. Meksički karteli plaćaju ih novcem, oružjem, ukradenim automobilima i kokainom. Upravo se plaćanje zaštite transporta u naturi, to jest u oružju i kokainu, smatra glavnim uzročnikom pojačanog nasilja u državama Sjevernog trokuta u posljednje vrijeme. Naime, trebalo je stvoriti lokalno tržište kokaina (*narcomenudeo*) te su se *mare* bile primorane boriti za teritorij, to jest tržište. Sve donedavno policije država Sjevernog trokuta koncentrirale su se na zločine vezane za *narcomenudeo*. No od sredine 2010. prebacile su se na drogu u tranzitu, a time i na prave aktere *narkotrafikinga* – meksičke kartele i domaće prijenosnike, te su *mare* pale u drugi plan.

Fenomen *mara* je vrlo kompleksan i posljedica je više čimbenika. No činjenica je da su *mare* transnacionalne kriminalne organizacije koje koriste nasilje i krše ljudska prava, te da uvelike pridonose nesigurnosti podregije. Osim sigurnosnoga, oni su i društveni problem koji će se intenzivirati ako vlade ne ulože više sredstava u ljudski kapital i spriječe uzroke njihovog nastanka. Budu li ostali bez obrazovanja, posla i perspektive, mladi koji životare na marginama društva doći će do zaključka do kojega su došli i brojni klinci prije njih: život u Gvatemali, Hondurasu i El Salvadoru malo vrijedi i kratko traje, pa ako žele preživjeti, ne preostaje im ništa drugo do postati *marerosi*.

Bilješke

- 1 Od 2005 do 2010. broj ubojstava znatno je povećan. U Hondurasu je s 37 skočio na 77, u El Salvadoru sa 62 na 66, a u Gvatemali s 44 na 50 ubijenih na 100.000 stanovnika (Meyer i Ribando, 2011:4).
- 2 Pripadnika *mara* mnogo je manje u Nikaragvi (4.500), Kostarici (2.660) i Panami (1.385). V. *Gangs in Central America*.
- 3 Tijekom srednjoameričkog konflikta državama Sjevernog trokuta vladale su autoritarne desne vlade. Novac i potporu koje su im davale Sjedinjene Države kako bi se borile protiv nikaragvanskih sandinista i domaćih ljevičarskih revolucionara, koristile su i za teroriziranje stanovništva, pa je u Gvatemali stradalo 200.000, u El Salvadoru 75.000, a u Hondurasu oko 300 stanovnika. Građanski rat u El Salvadoru i Gvatemali imao je teške posljedice i za ekonomiju i urbanizaciju. Stanovnici su bježali iz ratom zahvaćenih provincija i naseljavali se u relativno sigurne gradove, a oko milijun ljudi izbjeglo je u SAD.
- 4 Zbog neplaćanja zaštite samo je u Gvatemali 2010. ubijeno 170 vozača i konduktera. Učestalo stradavaju i nevini putnici. Tako su 2010. u El Salvadoru u dva gradska autobusa bande

ubile 16 građana kako bi na taj način kaznile vozače autobusa koji im nisu željeli "platiti zaštitu".

Literatura

- Cruz, J. M. (ur.) (2007). *Street Gangs in Central America*. San Salvador: UGA.
- Cruz, J. M. (2009). *Central American Maras: From Youth Street Gangs to Transnational Prison Gangs*. Dostupno na: <http://graduateinstitute.ch/webdav/site/ccdp/shared/5039/Cruz-From-Youth-Gangs-to-Transnational-Prison-Gangs.pdf>
- Dudley S. S. (2010). *Drug Trafficking Organizations in Central America: Transportistas, Mexican Cartels and Maras*. San Diego: University of San Diego Transborder Institute.
- Gangs in Central America*. (2009). Washington: Congressional Research Service.
- Manwaring, M. (2007). *A contemporary challenge to state sovereignty: gangs and other illicit Transnational Criminal Organizations in Central America, El Salvador, Mexico, Jamaica, and Brazil*. Dostupno na: <http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil>
- Maras y pandillas en Honduras* (2005). Tegucigalpa: Equipo de Reflexion Investigacion y Comunicacion (ERIC).
- Meyer, J. P., Ribando, S. C. (2011). *Central American Regional Security Initiative: Background and Policy Issues for Congress*. Washington: Congressional Research Service.
- Narváez Gutiérrez, J. C. (2007). *Ruta transnacional: a San Salvador por Los Angeles: Espacios de interacción juvenil en un contexta migratorio América Latina y el nuevo Orden mundial*. Universidad Autónoma de Zacatecas.
- Solis, L. G., Aravena, F. R. (ur.) (2008). *Crimen Organizado en América Latina y el Caribe*. Santiago de Chile: FLASCO. ■